

**ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ІДЕЙ І. ГАСПРИНСЬКОГО
ТА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В БОРОТЬБИ
ЗА СТАТУС РІДНОЇ МОВИ**

Постановка проблеми. Загальновідомо, що доросла людина може мати величезний вплив на дитину, тим більше, якщо ця людина володіє тонкою делікатною душею. Культура людських взаємостосунків виконує у такому разі велику роль в подоланні бар'єру між дорослою людиною і дитиною.

Історії педагогіки відомо багато імен видатних педагогів-просвітителів, що зробили безцінний внесок у розвиток науки про навчання і виховання, а також у розвиток народної освіти.

Принцип народної педагогіки і сьогодні має пріоритетне значення. Оновлення школи і педагогіки на громадських засадах – основний напрям діяльності, від якої залежала і залежить доля нашої нації. Засвоєні істини випливали з надр народної педагогіки, вони є основою виховання таких загальнолюдських моральних цінностей, як глибока пошана до матері і батька, добро і милосердя, любов до національної і загальнолюдської культури, до рідної мови. Ідея народної педагогіки пронизує всю педагогічну і виховну діяльність як Ісмаїла Гаспринського, так і Василя Олександровича Сухомлинського.

Результати дослідження та їх обговорення. Ісмаїл Гаспринський був одним із найвідоміших педагогів-реформаторів кінця 19 – початку 20 століття, чий педагогічні погляди формувалися під впливом передової російської педагогічної думки і, в першу чергу, російського педагога К.Д.Ушинського. Вплив ідей цього педагога позначився при підготовці і

проведенні реформи національної школи, розробці проблем рідної мови, створенні перших національних підручників.

Ісмаїла Гаспринського дуже турбувала думка про долю свого народу. Він не тільки писав про те, що для розквіту будь-якої нації необхідно, щоб людьми оволоділа твереза ідея – ідея освіти, але і вживав активні заходи для створення школи для народу. Просвітитель розділяв думку К.Д.Ушинського про те, що виховання, засноване на народних засадах, має величезну силу, якої немає в найкращих педагогічних системах, побудованих на абстрактних ідеях. Оскільки кращим виразом народності є рідна мова, в основі навчання і повинна бути встановлений рідна мова, вважав він. Окрім цього, Гаспринський неодноразово нагадував слова К.Д.Ушинського з “Рідного слова” про те, що “школа, побудована не на рідній мові, не може пустити глибоке коріння в народі”.

Це питання було особливо важливе для Криму, оскільки на той момент тут існували тільки конфесійні школи-мектебе і медресе. Навчання в таких школах велося турецькою або арабською мовами, якими майже не володіли школярі. Отже, весь процес навчання складався лише з вищерблення арабських виразів, у більшості своїй не зрозумілих для учнів.

Гаспринському довелося подолати величезні труднощі, щоб почати реформу школи і народної освіти. Використовуючи можливості своєї газети “Терджіман”, він доводив важливість і необхідність розвитку культури і освіти, а також отримання усвідомленої світської освіти, не ігноруючи і релігійні традиції мусульман. Педагог часто піднімає питання про розвиток рідної мови і літератури, вдосконалення граматики і правопису, неодноразово нагадував, що загальна освіта можлива лише на основі рідної мови.

Наприкінці 80-х років XIX століття Гаспринській починає реформу народної освіти, яка включала боротьбу з відсталим конфесійним змістом навчання, висвітлення проблеми підготовки і видання підручників

рідною мовою, розробку методів викладання різних загальноосвітніх предметів, таких як арифметика, географія, астрономія, природознавство та ін., створення новометодної школи зі звуковим методом навчання. Одночасно з цим реформатор вважав надзвичайно важливим у всіх навчальних закладах запровадити навчання російською мовою. Він написав і випустив на сторінках своєї газети спеціальну статтю “Про значення російської мови”, в якій, звертаючись до своїх читачів, говорив про те, що людина, яка володіє двома або трьома мовами, стоїть вище за тих, хто знає тільки одну мову. Гаспринський був першим організатором національної школи з викладанням у ній російської мови, першим вчителем російської мови з кримських татар. Він заклав основи навчання російської мови на основі обліку специфіки рідної мови.

Реформа народної освіти не сходила зі сторінок газети “Терджіман”. Для того, щоб здійснити на практиці розроблені педагогом просвітницькі ідеї, відкрити новометодні школи зі звуковим методом навчання, запровадити в медресе і мектебе викладання нових предметів, Гаспринському і його сподвижникам необхідно було роз'яснити широким масам значення наукових знань, переконати не тільки простий народ, але і мусульманське духовенство в перевазі нової школи. Йому вдалося добитися визнання своїх ідей і, надалі, розроблені Гаспринським рекомендації з уведення в школах вивчення різних загальноосвітніх предметів, були широко використані в багатьох районах розселення мусульман.

Іншим, не менш відомим педагогом-вихователем радянського періоду був Василь Олександрович Сухомлинський, людина, яка мала хист до педагогічної діяльності і свідомо вибрала свою професію. Головною метою своєї педагогічної роботи він вважав виховання відповідальної, морально, інтелектуально і естетично розвиненої людини. Пропрацювавши багато років у сільській школі, він створив немало шедеврів своєрідного

керівництва щодо навчання і виховання школярів. Ці праці допомагають організувати навчальний і виховний процес, метою якого є допомога педагога в моральному, розумовому і естетичному самовираженні особи. Тут Сухомлинський розвиває ідею виховання і навчання у душі свободи, створюючи педагогічні умови для саморозвитку і самореалізації людини, для усвідомленого вибору свого життєвого шляху.

У своїх працях Сухомлинський неодноразово посилається на думки інших великих педагогів і вихователів: К.Д.Ушинського, А.С.Макаренка, К.С.Станіславського, Л.М.Толстого, А.Дістервега, Януша Корчака, які розвивали ідею природного, вільного, гуманного виховання, ідею особистісно- орієнтованого навчання.

Школа, в якій працював Сухомлинський, була справжнім втіленням людяності, гуманізму і добра. Видатний педагог у своїх книгах, звертаючись до школярів, закликав їх поважати в собі все людське, дорожити людяністю, передусім у собі самому. “А поважати себе, – говорив він, – можна тільки поважаючи людей”.

Первинним середовищем, у якому дитина повинна засвоїти гуманістичні цінності, навчитися творити добро для інших людей, педагог вважав сім'ю. Сім'я – це народ, нація в мініатюрі. Сухомлинський, кажучи про відродження культури українського народу, підкреслював, що сім'я повинна орієнтуватися на формування в особистості національної культури, на вивчення рідної мови.

У розділі “Рідне слово” з книги “Серце віддаю дітям” Василь Олександрович говорить про те, що для українців рідним словом є українська мова. Мова – джерело духовного багатства народу, яке саме вчителі покликані передавати молодим поколінням.

У своїх працях учений нерідко звертається до молодих педагогів і рекомендує вдумливо, уважно готувати дитину до того моменту, коли вчитель скаже своє перше слово «про велич і могутність рідної землі,

рідної мови». “Слово це повинно бути натхненним, сповненим благородними відчуттями, щоб це слово примусило прискорено битися дитячі серця”, – писав він.

Висновки. Сучасне суспільство вступило в якісно новий етап розвитку, який вимагає кардинальних змін у підходах до виховання і навчання. Викладачеві необхідно займатися пошуком нових моделей навчання і виховання дітей, розробляти нові альтернативні і варіативні підходи до вже відомих, традиційних методів і прийомів навчання, виховання і розвитку школярів. Сьогодні, у зв’язку збільшенням кількості науково-методичних джерел виховного і повчального характеру, виникає така ситуація, коли вчитель повинен тримати в полі зору всю життєдіяльність вихованців, аналізувати, оцінювати потік інформації і направляти їх діяльність в позитивне русло, вибудовуючи свої стосунки на взаємодовірі і взаємоповазі.

Саме на ці принципи спиралися такі великі педагоги, як Ісмаїл Гаспринський і Василь Олександрович Сухомлинський. Безсмертність ідей цих просвітителів-реформаторів очевидна, очевидним є також і те, що інтерес до їх творчості не згасне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаспринский И. Вопрос образования русских мусульман / И.Гаспринский // Переводчик. – 1883. – 18 нояб. (№ 23). – С. 23 – 29.
2. Сухомлинський В.А. Сердце отдаю детям / В.А.Сухомлинский. – К.: “Радянська школа”, 1988. – 272 с.
3. Гаспринський І. Годжі / І.Гаспринський // Перекладач. – 1883. – 25 травня (№ 14). – С. 45 – 52.
4. Сухомлинська О.В. Ідеї свободи у поглядах В.О.Сухомлинського / О.В.Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 4 (49). – С. 106 – 114.

АНОТАЦІЯ

Мустафаєва Е.І. Гуманістична спрямованість ідей І. Гаспринського і В.А. Сухомлинського в боротьбі за статус рідної мови. У статті розкривається діяльність педагогів І. Гаспринського і В.А.Сухомлинського, які вважали необхідним уведення вивчення рідної мови у загальноосвітніх закладах.

Ключові слова. Педагогіка, педагогічна діяльність, мова, українська мова, гуманістичні цінності.

АННОТАЦИЯ

Мустафаева Е.И. Гуманистическая направленность идей И. Гаспринского и В.А. Сухомлинского в борьбе за статус родного языка. В статье рассматривается деятельность педагогов И. Гаспринского и В.А.Сухомлинского, которые считали необходимым введение изучения родного языка в общеобразовательных заведениях.

Ключевые слова. Педагогика, педагогическая деятельность, язык, украинский язык, гуманистические ценности.

SUMMARY

Mustafayeva E.I. Humanistic orientation ideas of I. Gasprinsky and V.A. Sukhomlinsky in the fight for the status of the mother tongue. In the given article the author shows the creative activity of I. Gasprinsky and V.A. Sukhomlinsky, whose ideas were to teach the native language at schools.

Key words. Pedagogy, teaching activities, language, Ukrainian language, humanistic values.